

arkitekturhistorie. Og det er lykkedes. Det er spændende læsning, det er faglig information, det er nyt lys på Meldahl. Men er det nyt lys på hans arkitektur? Den opmærksomme læser fæstner sig i forordet ved prædikatet højreorienteret, som hæftes på Meldahl og europæerne, og prædikatet venstreorienteret, som hæftes på Herholdt og de nationale. Disse prædikater hænger på en eller anden måde sammen med forfatterens vurdering af Meldahls arbejde. Det har altid været en gåde for mig, hvordan man kan praktisere en politisk overbevisning inden for rammerne af et liberalt erhverv, eller et hvilket som helst erhverv for den sags skyld, og jeg synes ikke, at Hans Helge Madsen formår at løfte sløret for denne typiske, danske begrebsforvirring.

Tilbage står værkerne, som de ses i kataloget. De viser Meldahl som en kompetent, til tider endda fremragende arkitekt, en moderne byplanlægger, en stor organisator og en grundig tekniker. Det synes jeg, man skulle skrive en bog om.

Wivan Munk-Jørgensen

Margit Baad Pedersen: *Købmand og høker på landet*. (Etnologisk Forum, 1983). 138 s.

Med næringsloven fra 1857 blev der åbnet mulighed for at etablere købmands- og høkerbutikker uden for byerne, og hurtigt voksede en helt ny erhvervsgruppe frem i bondesamfundet; det er denne, forfatteren har sat sig for at undersøge.

En høker og en købmand er ikke det samme, den sidste blev betragtet som den fineste og havde bl.a. et større vareudvalg, mens høkeren vel på det nærmeste kun solgte allerede indarbejdede dagligvareartikler. Begge repræsenterede imidlertid noget afgørende

nyt, for det var disse handlende, der formidlede og fremmede arbejdsdelingen mellem land og by og dermed bragte nye produkter og den nye tid ud på landet. Det er denne spændende nye erhvervsgruppe, forfatteren ønsker at beskrive og belyse. Hvor kom den fra, hvordan fungerede den, hvad formidlede den af varer, hvornår og hvordan og meget mere. Centralt i hele undersøgelsen står spørgsmålet, om købmanden og høkeren var købstadskulturens forpost og dermed et fremmedelement på landet. Navngivning af børn og indretning af hjemmene benyttes som indikator herpå.

Undersøgelsen er bygget op som et lokalhistorisk studie, og som undersøgelsesområde er valgt Ars og Skippinge herreder i Nordvestsjælland. Alle de traditionelle skriftlige kilder benyttes med henblik på at finde ud af, hvornår og af hvem der blev løst næringsadkomst. Dette materiale suppleres med folketællinger, skifteprotokoller, konkursboer og avisannoncer for blot at pege på enkelte kildegrupper. I et par tilfælde er der også bevaret egentlige småarkiver fra et par af områdets købmænd. De stammer imidlertid fra konkursboer, og deres repræsentativitet kan derfor måske nok drages i tvivl, for hvorfor gik de konkurs? Var varelageret for stort i forhold til omsætningen, eller blev der ydet for langmodig kredit i forhold til forretningens økonomiske formåen? Eller var forklaringen en helt anden – at købmanden måske slet ikke forstod sig på handel eller kunne omgås egnens bønder?

Hermed berøres et afgørende spørgsmål for hele undersøgelsen. Vor viden om de små erhvervsdrivende er nemlig almindeligvis bygget op på kilder, skabt af det offentlige. Bogføringspligtige var de nemlig ikke, og blev der endelig ført bøger, så er de ofte gået til. I arkiverne ses derfor idag

almindeligvis kun småbøger fra netop de små erhvervsdrivende, der ikke kunne få det til at løbe rundt. En ukritisk benyttelse af et sådant materiale vil derfor let kunne give et forkert billede.

Manuskriptet er i sin oprindelige form blevet til som magisterkonferens i etnologi, og derfor har det været naturligt for forfatteren at supplere det skriftlige kildemateriale med en række interviews, optaget med folk fra egen, født omkring århundredskiftet. Det giver en kildemæssig dimension, som de skriftlige kilder ikke rummer, og gør det dermed muligt for forfatteren at skrive dristigere.

Bogen er naturligvis illustreret, men her må det desværre konstateres, at en del billeder såvel tidsmæssigt som geografisk er løsrivet fra sammenhængen. På bogens forside ses således et købmandsinteriør, ikke fra Nordvestsjælland, men fra Bøvlingbjerg på Vestkysten fra 1910. Tilsvarende eksempler findes der flere af, selv om der ikke i billedtekster ræsonneres over regionale forskelle.

På trods af disse indvendinger er der her fremlagt en utrolig spændende bog for den eftertænkssomme læser. Den bringer en sand strøm af detaljer om livet på landet og forholdet mellem de forskellige befolkningsgrupper og deres dagligdag. Det er en spændende metodik, der er anvendt, en metodik som mange historikere nok kunne lære noget af – men på den anden side er det også helt åbenbart, at etnologerne også har noget at lære af historikerne ikke mindst med henblik på den kritiske holdning til kilderne og deres tilblivelse samt repræsentativitet.

Henrik Fode

Richard Willerslev: *Den glemte indvandring. Den svenske indvandring til Danmark 1850-1914*. (Gyldendal, 1983). 228 s.

Richard Willerslevs studier i den svenske indvandring er foruden den her anmeldte bog resulteret i 5 artikler: »Nettoudvandringen fra Sverige til Danmark 1850-1910. En komparativ undersøgelse«. *Scandia* 45, 1979, s. 83-106; »Den svenske indvandring til Bornholm 1850-1914«. *Scandia* 46, 1980, s. 53-80; »Svenske gæstearbejdere i København 1850-1914«. *Fortid og nutid*, 1981, s. 224-241 »Den slesvigske, svenske og russiske indvandring til København 1850-1914«. *Historiske Meddelelser om København*, 1981. s. 84-123. Den sidste af de 5 artikler foreligger i skrivende stund ikke publiceret. Den har titlen »Den svenske og polske indvandring til Lolland-Falster 1870-1914« og ventes ifølge noterne til Willerslevs bog publiceret i Lolland-Falsters historiske samfunds årbøger.

Bogen er altså en slags sammenfatning af studierne på dette område og giver en god oversigt over emnet. Den svenske indvandring omfattede både en permanent indvandring og en sæsonmæssig arbejdsvandring. Den sidste er det vanskeligt at sige ret meget om, men man kan se, at den havde et væsentligt større omfang end den permanente og i modsætning til den var domineret af mænd. Willerslev mener, at den sæsonmæssige arbejdsvandring viste samme konjunkturbestemte svingninger som den permanente. Det er formentlig rigtigt, men er ikke blevet godtgjort i Willerslevs studier. Materialet tillader kun sikre udtalelser om den permanente udvandring, og det følgende er som Willerslevs bog helt overvejende koncentreret om den. Den begyndte i 1840erne og blev allerede i 1850erne sat i system af profes-